

УДК 658.14

Л.І. Гальків, М.І. Виклюк, В.Б. Сервачак

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Визначено роль держави у впровадженні та регулюванні інноваційної діяльності. Розглянуто доцільність реалізації інноваційної політики з точки зору державного сектору та з позиції підприємств. Досліджено сучасні аспекти розвитку теоретичних положень та методичних підходів до вирішення проблем регулювання інноваційного потенціалу вітчизняних підприємств.

The role of the state in the implementation and regulation of innovation activity is determined. The expediency of the implementation of innovation policy from the point of view of the public sector and the position of enterprises is considered. The modern aspects of development of theoretical positions and methodical approaches to solving problems of regulation of innovation potential of domestic enterprises are investigated.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційна політика, регулювання інноваційної діяльності, стимулювання інноваційної діяльності, методи інноваційної діяльності, стратегія розвитку.

Keywords: innovation activity, innovation policy, regulation of innovation activity, stimulation of innovative activity, methods of innovation activity, strategy of development.

Постановка проблеми. Протягом існування незалежної української держави неодноразово були проведені заходи, які спрямовувались на побудову нової ефективної інноваційної політики. Мета цієї політики базувалася на переході економіки України на інноваційне русло, розвиток інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, створення сприятливих умов функціонування пріоритетних галузей економіки тощо. Задля стабілізації, розвитку й прибутковості діяльності підприємств потрібна зважена державна фінансова політика, що ґрунтується на побудові чіткої стратегії розвитку та комплексу необхідних дій. Зазначене й визначає актуальність наукової проблематики.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження сучасних підходів до побудови та систематизації принципів регулювання інноваційної діяльності підприємств України.

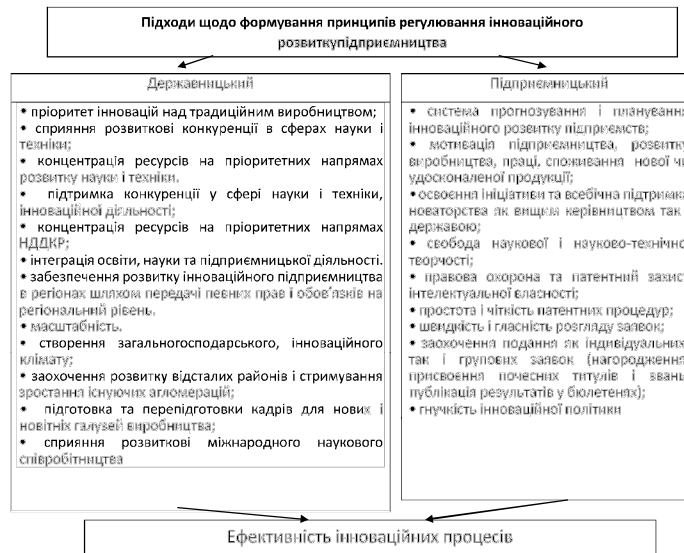
Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження монографічних та наукових джерел присвячених обраній тематиці показує, що питання формування принципів регулювання інноваційної діяльності підприємництва в Україні набуло широкого розгляду. Загальні аспекти розвитку теорії та методології інноваційного розвитку внесли такі вчені-економісти як: В. Александров, Л. Антонюк, О. Волков, В. Геєць, М. Денисенко, М. Долішній, Б. Заблоцький, П. Завлін, С. Ілляшенко, М. Йохна, І. Карпунь, Н. Краснокутська, О. Лапко, М. Пашута, А. Б. Санто, В. Федулова, М. Хом'як, Й. Шумпетер тощо. Віддаючи належне розвитку теоретико-методологічних засад регулювання інноваційної діяльності підприємництва в Україні, потребує більш ґрунтовного розгляду формування системи принципів саме регулювання інноваційної діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу. У світовій практиці механізм регулювання інноваційної діяльності класично включає такі елементи: методи, форми, інструменти (засоби) та принципи регулювання інноваційної діяльності. В цьому механізмі знаходять своє відображення всі види регулювання інноваційної діяльності, які здійснює держава – організаційне, економічне, фінансове, нормативно-правове та ін. [2, с. 20].

При побудові ефективного механізму регулювання інноваційної діяльності слід пам'ятати, що його реалізація повинна враховувати особливості кожної галузі економіки, конкурентоспроможності їхньої продукції, вміння наукових кадрів та менеджерів ефективно реалізовувати інноваційні проекти тощо.

Законодавчо закріплені принципи інноваційної політики повинні бути базисом при розробці принципів інноваційної політики в конкретній сфері. Окрім законодавчо визначених принципів важливим також є принцип забезпечення єдності стратегічного й поточного державного регулювання. А також оперативність поточного державного регулювання. З метою додержання стратегічного курсу державою визначається перелік ресурсів, які мають стратегічно важливе значення, й контролюється їх використання. Поточне державне регулювання зумовлює гнучкість системи державного впливу. Воно спирається на податкову політику, емісійну, кредитну, бюджетну, соціальну та інші види економічної політики у межах поточного регулювання. Метою ж оперативного державного регулювання є моніторинг стану інноваційного розвитку, коригування можливих відхилень [3, с.37].

Реалізація інноваційної політики і дотримання її окремих принципів може бути доцільна як з позиції державного сектору, так і з позиції підприємств, що займаються інноваційною діяльністю. На мою думку, формування принципів інноваційної політики потрібно розглядати на основі таких двох підходів: державницькому та підприємницькому (рис. 1.).

Рис. 1. Підходи щодо розроблення системи принципів регулювання інноваційного розвитку підприємництва

Джерело: сформовано на основі [9, с.46].

Запропонована система принципів слугує за базу для формування і впровадження стимулів інноваційної діяльності підприємств, оскільки при її створенні, з одного боку, враховується загальнодержавний ефект від інноваційної активності вітчизняних підприємств, а з іншого, — стимулюється індивідуальний інтерес підприємств та науковців до реалізації інноваційних проектів, що забезпечує високу економічну ефективність.

Стимулююча інноваційна політика становить складне комплексне явище, яке включає елементи, з одного боку — національної макроекономічної політики щодо створення сприятливого інвестиційного клімату реалізації інноваційних проектів, а з другого — запровадження на державному рівні спеціальних стимулів інноваційних технологічних змін. Ці дві групи елементів державної інноваційної політики реалізуються наступними заходами: забезпечення сприятливого для інвестування макроекономічного середовища та запровадження спеціальних стимулів інноваційних технологічних змін [1, с.96-97].

Основною метою інноваційної політики держави є формування сприятливої інфраструктури та клімату для здійснення інноваційної діяльності суб'єктами господарювання, використовуючи при цьому різноманітні методи та форми стимулювання (рис. 2.).

Рис. 2. Методи регулювання інноваційної діяльності підприємств
Джерело: сформовано на основі проведених досліджень.

Найбільш загальними методами регулювання інноваційної діяльності підприємств, що поширені в світовій практиці та економіці України, є методи прямого і непрямого впливу. Співвідношення між ними залежить від обраної концепції державного регулювання, що орієнтована або на невтручання держави у ринковий механізм, або реалізації заходів через централізований вплив держави на економічні процеси в країні.

Суть методів прямого регулювання полягає у тому, що держава бере на себе ініціативу у виборі пріоритетів науково-технічного розвитку, фінансування та стимулювання розробок важливих національних інноваційних програм, розроблення концептуальних засад інноваційної політики, встановлення норм і правил взаємовідносин суб'єктів цієї діяльності – державних інституцій й інноваційно-активних суб'єктів підприємницької діяльності – шляхом формування відповідної нормативно-правової бази.

Непрямий вплив держави на інноваційні процеси визначено сприятливістю економічного середовища для активізації інноваційної діяльності та рівнем розвитку відповідної інфраструктури. Такий вплив забезпечується реалізацією заходів і методів стимулювання інноваційної діяльності [6, с.52], шляхом надання податкових пільг, пільгових кредитів і субсидіювання; страхування інвестицій; гарантування їх повернення; надання права на прискорену амортизацію устаткування; стимулювання діяльності венчурних систем тощо.

Щоправда, останнім часом у розвинутих країнах пряма підтримка інноваційної діяльності дедалі більше замінюється непрямими методами регулювання. Що стосується практики України, то переважають надто слабкі ринкові механізми формування інноваційної інфраструктури та немає чіткої стратегії ринково орієнтованої національної інноваційної системи, що потребує поєднання ринкових методів із заходами державного регулювання [8, с. 46].

Окрім економічних методів, держава може використовувати й методи адміністративного впливу на активізацію інноваційної діяльності. Заходи такого впливу визначаються економічною та інноваційною політикою держави [7, с.269]. Сюди слід віднести стандартизацію продукції, нормування, екологічну експертизу, ліцензування та квотування, лімітування, адміністративну відповідальність, обов'язки стосовно споживачів, обов'язки інвесторів щодо виконання інвестиційних програм перед державою та підприємством, антимонопольне регулювання, контроль за інноваційною діяльністю підприємств та її відповідність реалізованим проектам, різного роду заборони на проведено шкідливих для навколишнього середовища досліджень тощо.

З урахуванням різноманітності методів регулювання, вважаємо за необхідне виділити чотирьохрівневу систему методів регулювання інноваційної діяльності підприємств: загальнодержавний, регіональний, галузевий і локальний рівень. Загальнодержавний, регіональний та галузевий рівень слід віднести до макрорівня регулювання, тоді як локальний (рівень підприємства) – до мікрорівня.

Методи регулювання інноваційної діяльності на рівні держави поширюються для усіх суб'єктів підприємницької діяльності і, як правило, закладені в базових нормативно-правових документах, що регулюють інноваційну діяльність в Україні і включають такі елементи регулюючого механізму: правове, соціальне, екологічне та політичне регулювання, державне регулювання ринкових процесів.

Специфіки набувають і методи регулювання інноваційної діяльності на рівні регіону і галузі. Так, метою регіональної інноваційної політики держави є підвищення інноваційної конкурентоспроможності регіонів, тобто спроможність суб'єктів регіону проводити активну інноваційну діяльність і підвищувати життя населення. При цьому, система регулювання інноваційної діяльності підприємств повинна формуватися, враховуючи особливості продуктивних сил, наукового та інфраструктурного потенціалу регіону, пристосування регіону до ресурсної бази тощо.

Висновки. Узагальнюючи вищесказане, слід наголосити на тому, що в Україні вже теоретично розроблено та практично втілено лише основні засади та передумови для формування системи принципів регулювання інноваційної діяльності підприємств. Однак дія як прямого, так і непрямого інструментарію держави на їх інноваційний розвиток практично не спрацьовує, про що свідчить низький рівень розвитку. Таким чином, проблеми полягають у неефективності системи регулювання, стимулювання та відсутності чіткої стратегії підтримки інноваційної діяльності підприємств. Вирішення проблем можливе через побудову ефективного механізму регулювання, стимулювання інноваційних процесів на усіх рівнях регулювання, визначення пріоритетності інноваційного розвитку, розроблення чітких програм стратегічного та оперативного управління діяльністю підприємств на усіх рівнях регулювання та постійного їх стимулювання до інноваційної діяльності.

1. Економіка та менеджмент інноваційної діяльності: навч. посіб. / [Грабар І. Г., Іванюк О. В., Овандер Н. Л. та ін.]. — К. : Центр навчальної літератури, 2009. — 308 с.;
2. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / [Чистов С. М., Никифоров А. Є., Куценко Т. Ф. та ін.]. — К. : КНЕУ, 2005. — 440 с.;
3. Інноваційний розвиток промисловості України : монографія / [Волков О. І., Денисенко М. П., Гречан А. П. та ін.]; під ред. О. І. Волкова, М. П. Денисенка. — К. : КНТ, 2006. — 648 с.;
4. Про інноваційну діяльність [Електронний ресурс] : [закон України : за станом на 4 липня 2002 р. №40-ІУ.] / Верховна Рада України. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.;
5. Сотнічук О.С. Регулювання інноваційного розвитку економічних систем / О. С. Сотнічук // Формування ринкових відносин в Україні. — 2008. — №9 (88). — С. 56-61;
6. Лазутін Г.І. Форми, методи та інструменти реалізації інноваційної політики / Г. І. Лазутін // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — №6(24). — С. 50-57;
7. Заблоцький Б.Ф. Економіка й організація інноваційної діяльності: [навч. посіб.] / Б. Ф. Заблоцький. — Львів : Новий Світ—2000, 2007. — 456 с.;
8. Зубро С.В. Інноваційна діяльність як фактор прискореного розвитку автомобільної промисловості України / С. В. Зубро // Формування ринкових відносин в Україні. — 2006. — №1 (56). — С. 42-49.

УДК 336.225.6

Н.С.Прокопенко, О.Є.Гудзь, А.О.Тимошенко

ВПЛИВ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ НА РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ УМОВАХ

У статті досліджено дефініцію «фіскальна політика» і її значення для розвитку соціальної сфери України. Фіскальна політика розглядається як сукупність заходів державного регулювання соціально-економічних процесів за допомогою інструментів фіскального механізму через систему податкових надходжень до бюджету та структуру бюджетних видатків. Визначено, що в сучасних умовах важливим завданням є удосконалення та формування такої фіскальної політики, яка б сприяла достатньому наповненню бюджету податками та раціональному і ефективному розподілу коштів бюджету на соціальну сферу. Проаналізовано структуру доходів та динаміку податкових надходжень до Зведеного бюджету України, структуру основних бюджетоформуючих податків, структуру податку на доходи фізичних осіб, динаміку видатків Зведе-